

Elgar

Enigma Variations

Walton Celloconcert

Ben Gernon, dirigent
Nicolas Altstaedt, cello

vr 4 oktober
Philharmonie Haarlem
za 5, ma 7 oktober
Het Concertgebouw

Muzikale tradities

Lange tijd hield het Engelse muziekleven invloeden van 'het continent' ver op afstand. Veel muzikale modeverschijnselen, zoals de twaalftoonsmuziek en het serialisme, gingen dan ook grotendeels aan het eiland voorbij. De Britten hadden - uitzonderingen als Händel daargelaten - voldoende aan hun eigen muzikale tradities. Natuurlijk zijn er meer landen met een eigen klank en unieke karakteristieken: denk aan het lichte, dansante van de Franse muziek, de Weense *schwung*, het Duitse intellectualisme en de Russische melancholie. Of er echt zoiets bestaat als de nationale klank van een land blijft discutabel, maar voor wie het wil horen, weerspiegelt de Engelse muziek de Britse volksaard: flegmatisch, beheerst, 'sophisticated', een tikje afstandelijk en met een onderhuidse, ongrijpbare melancholie.

Britse flegmatiek

Met de nominatie voor een Grammy Award op zak (Best Contemporary Classical Composition 2015) is Anna Clyne een van de boegbeelden van de jongste generatie Engelse componisten die we inmiddels als gevestigd kunnen omschrijven. Clyne won diverse internationale compositieprijzen en was onder meer composer-in-residence bij het Chicago Symphony Orchestra. Haar muziek is als een film van David Lynch: enerzijds toegankelijk, maar tegelijkertijd vervreemdend. *This Midnight Hour* is, ondanks de korte duur van ruim tien minuten, zeker geen lichte kost. Clyne liet zich inspireren door twee 'nachtgedichten': Baudelaires *Harmonie du soir* en Juan Ramón Jiménez' *La musica: mujer desnuda, corriendo loca por la noche pura!* (vrij vertaald: Muziek - naakte vrouw krankzinnig rennend door de pure nacht!). Clyne wil daarmee niet zozeer een verhaal vertellen, maar eerder beelden oproepen. Ondanks de muzikaal surrealistische stijl, de stormachtige episodes en de bijtende ritmiek weet Clyne een zekere kalmte te bewaren. Zou dat Britse flegmatiek zijn?

Vertrouwd vaarwater

William Walton had een moeizame verhouding met de muziek van zijn tijdgenoten. Hij flirtte wel met Schönbergs atonaliteit en liet soms een vleugje jazzy Ravel toe; als componist van zijn generatie kon hij immers niet om de moderne ontwikkelingen heen. Toch bleef Walton, die net als de meeste Britten opgevoed was met Purcell en een Engelse koortraditie, het liefst in vertrouwd vaarwater. In zijn *Celloconcert* is Walton dan ook totaal niet bezig met moderne zaken. Eerder lijkt hij, dertig jaar voor zijn dood, al terug te blikken op zijn leven. Het tikkende ritme dat door de hele compositie terugkeert, symboliseert het verstrijken van de tijd. In iedere beschrijving van het werk komen termen als 'contemplatief', 'beschouwend' en 'bespiegeld' voor, maar tegelijkertijd heeft het werk een aanstekelijke energie. Toen Walton op verzoek van cellolegende Gregor Piatigorsky begon met het componeren van het concerto, was hij net met zijn vierentwintig jaar jongere echtgenote geëmigreerd naar het Italiaanse eiland Ischia. Een middelbare man die zich terugtrekt uit zijn luxe leven in Londen, maar dan wel met een energieke, vlotte, jonge vrouw. Die interessante tegenstelling tussen rijpe innerlijke rust en frisse *mid life*-energie is precies wat Waltons *Celloconcert* zo aantrekkelijk maakt.

Muzikaal raadsel

In 2000 stelde het Clay Mathematics Institute in Cambridge, Massachusetts een lijst op van de zeven belangrijkste onopgeloste vraagstukken in de wiskunde: de zogenaamde millenniumprijsproblemen. Wie een van die grote wiskundige raadsels oplost, verdient daarmee een miljoen dollar. Tot nu toe is alleen het bewijs van het 'Vermoeden van Poincaré' geleverd, waardoor Grigori Perelman in 2002 in een klap miljonair werd. Als een groot muziekinstituut zo'n lijst zou publiceren, zou het raadsel van Edward Elgars *Enigma Variations* waarschijnlijk bovenaan staan. Al sinds de eerste uitvoering in 1899 breken musicologen, musici en puzzelliefhebbers hun hoofd over het stuk. Elgar droeg zijn *Enigma Variations* niet alleen op aan zijn vrienden die erin geportretteerd worden, maar voorzag het stuk ook van een raadsel: 'Through and over the whole set (of variations) another and larger theme 'goes', but is not played. So the principal theme never appears.' We zoeken dus een melodie die nooit klinkt, maar die

boven het thema past. Vele mogelijke oplossingen kwamen al voorbij: van het Gregoriaanse *Dies Irae*-thema tot *Twinkle, Twinkle Little Star*. Musicoloog Theodore van Houten kwam in 1976 met een interessante oplossing: *Rule Britannia*. De crux zit volgens hem in de tertssprongen op het woordje 'never' in het patriottische lied *Rule Britannia*, waar de dalende tertsen uit Elgars thema precies op passen. Dat zet het bovenstaande citaat en Elgars antwoord op de vraag of hij het antwoord ooit prijs zou geven ('Never!') in een heel ander daglicht.

Er is geen hard bewijs voor deze theorie, dus het raadsel blijft onopgelost. Gelukkig maar, er is weinig zo saai als het horen van een mop die je al kent of een raadsel dat al is opgelost. Nu hoeven we daar überhaupt niet bang voor te zijn bij de *Enigma Variations*: er blijft voor de puzzelaar voldoende om naar te zoeken. De veertien variaties op het thema zijn namelijk veertien portretten van zijn vrienden die niet alleen een indruk van hun persoonlijkheid schetsen. Ook specifieke karaktertrekken, gebeurtenissen of eigenschappen zijn - voor wie het weet - hoorbaar. Zo is het stotteren van Dora Penny te horen in variatie 10 (*Dorabella*), klinkt het geblaf van de hond van organist George Robertson Sinclair in variatie 11 (*G.R.S.*) en is variatie 14 (*Finale, E.D.U.*) een 'zelfportret'. Misschien wel de mooiste verwijzing is die naar Beethovens *Sonate Pathétique* in variatie 9 (*Nimrod*). Deze variatie schreef Elgar speciaal voor zijn beste vriend August Jaeger, die hem wist te overtuigen om door te gaan met componeren toen hij daar zelf geen heil meer in zag. 'Doe als Beethoven en zet toch door', drukte Jaeger Elgar op het hart, waarna hij Beethovens *Pathétique* begon te neuriën. Al dat gepuzzel is natuurlijk helemaal niet nodig, de muziek is op zichzelf al indrukwekkend genoeg. Boordevol 'sophistication', een tikje koele melancholie, precies genoeg 'pomp and circumstance' en de juiste hoeveelheid 'stiff upper lip': Britser wordt het niet, toch?

Tekst: Alexander Klapwijk

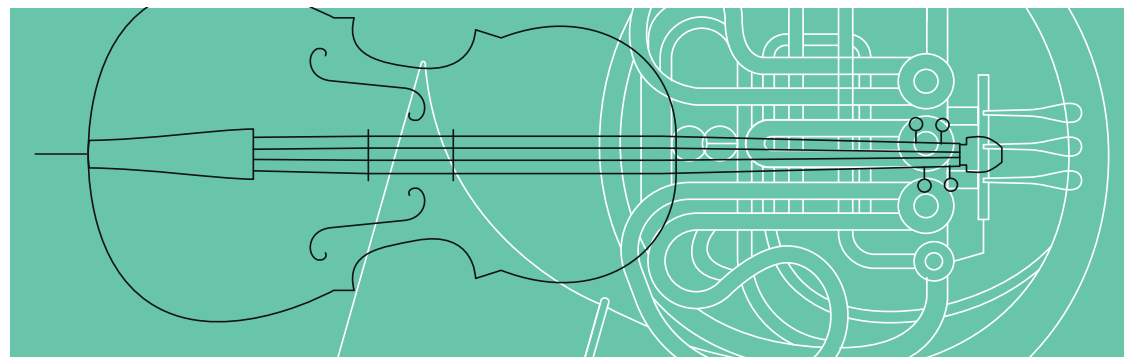
Biografieën

Ben Gernon, dirigent

Het leven van de jonge Engelse dirigent Ben Gernon was al van kinds af aan gevuld met muziek. 'Mijn ouders zaten in de muziek, mijn zus danste en thuis stond de radio altijd aan of er stond een cd op. Het was er erg lawaaiig', herinnert hij zich daarover. Aanvankelijk studeerde hij tuba, maar hij stapte over op orkestdirectie aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen en kwam onder de hoede van onder anderen Sian Edwards en Sir Colin Davis. Zijn carrière kwam goed op gang toen hij in 2013 winnaar werd van de Nestlé and Salzburg Festival Young Conductors Award. Inmiddels heeft Ben Gernon een groot aantal orkesten gedirigeerd, waaronder het Tsjechisch Philharmonisch Orkest, het Chicago Philharmonic Orchestra en het Philharmonia Orchestra in Londen. In 2017 werd hij vaste gastdirigent van het BBC Philharmonic Orchestra en was de jongste dirigent ooit die deze positie kreeg. Operaproducties leidde hij onder meer bij de English National Opera, de Glyndebourne Touring Opera en de Koninklijke Zweedse Opera.

Nicolas Altstaedt, cello

In 2009 ontving de Frans-Duitse cellist Nicolas Altstaedt een Borletti-Buitoni Trust Fellowship. Een jaar later volgde zijn grote doorbraak toen hij de Credit Suisse Young Artist Award won en optrad met de Wiener Philharmoniker tijdens het Festival van Luzern. Altstaedt speelde onder andere in de Carnegie Hall in New York, Het Concertgebouw in Amsterdam en het Paleis voor de Schone Kunsten in Brussel. Hij speelde samen met orkesten als het Tonhalle Orchester Zürich, het National Symphony Orchestra Washington en het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Van 2010 tot 2012 was hij BBC New Generation Artist en vanaf 2012 artistiek leider van het Kammermusikfest Lockenhaus. Afgelopen seizoen was hij artist-in-residence bij de nieuwe Elbphilharmonie in Hamburg. Met pianist Fazil Say maakte hij de met een Edison bekroonde cd *Four Cities*. Inmiddels is hij ook als dirigent actief. Hij leidde onder meer het Scottish Chamber Orchestra en is sinds 2015 chef-dirigent van de Haydn Philharmonie in het Oostenrijkse Eisenstadt.

Nieuw! Klankcast - echte verhalen uit het orkest

Deze podcast laat horen dat musici, dirigenten en zelfs componisten ook maar gewoon mensen zijn. Podcastmaker Botte Jellema gaat met hen in gesprek over liefde, vreemde situaties, het leven en natuurlijk klassieke muziek. In de eerste afleveringen zijn altviolist Laura van der Stoep, klarinettist Herman Draaisma en violist Bas Treub te horen. Klankcast is vanaf nu te beluisteren in diverse podcast-apps of via [orkest.nl/klankcast](https://www.orkest.nl/klankcast).

Geef de liefde voor klassieke muziek door!

Met uw Vriendschap kunnen 5 kinderen jaarlijks bij het orkest op bezoek
Wij willen dat ieder kind in aanraking kan komen met klassieke muziek. Met de bijdrage van onze Vrienden is dat mogelijk. Jaarlijks bereiken wij duizenden kinderen op scholen en in de concertzaal.

Als Vriend geniet u bovendien van veel voordelen. Zo zijn er per jaar meerdere Vriendenconcerten en kunt u een kijkje nemen achter de schermen bij het orkest. U bent al Vriend vanaf € 37,50 per jaar. Bekijk alle mogelijkheden online en meld u aan via [orkest.nl/vriend](https://www.orkest.nl/vriend).

Programma

Anna Clyne (1980)

This Midnight Hour (2015)

William Walton (1902 - 1983)

Celloconcert (1957)

Moderato

Allegro appassionato

Theme and improvisations

Pauze

Edward Elgar (1857 - 1934)

Variations on an original theme, op. 36 'Enigma Variations' (1899)

Theme (Andante)

Variation I: C.A.E. – L'istesso tempo

Variation II: H.D.S.-P. – Allegro

Variation III: R.B.T. – Allegretto

Variation IV: W.M.B. – Allegro di molto

Variation V: R.P.A. – Moderato

Variation VI: Ysobel – Andantino

Variation VII: Troyte – Presto

Variation VIII: W.N. – Allegretto

Variation IX: Nimrod – Adagio

Variation X: Dorabella – Intermezzo: Allegretto

Variation XI: G.R.S. – Allegro di molto

Variation XII: B.G.N. – Andante

Variation XIII: *** – Romanza: Moderato

Variation XIV: E.D.U. – Finale: Allegro

Einde ca. 22.15 u

Nederlands

Philharmonisch Orkest

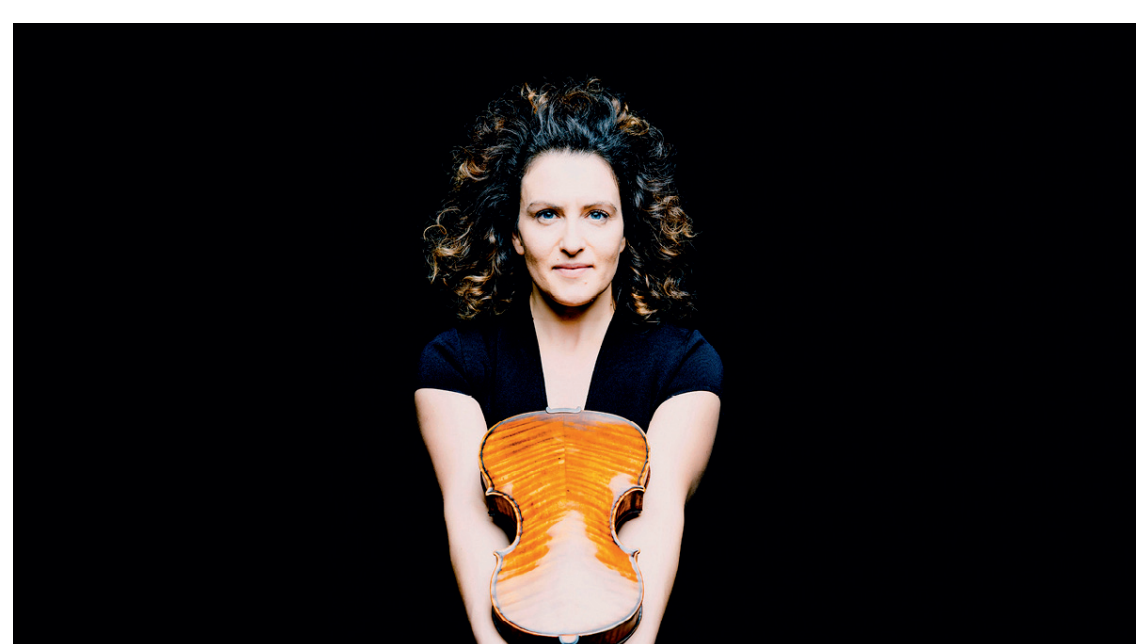
Ben Gernon, dirigent
Nicolas Altstaedt, cello

Extra

Inleiding vr 4 oktober, 19.15 u

De Ontmoeting vr 4 oktober, 19.40 u

De Verdieping za 5, ma 7 oktober, 19.30 u

Reserveer nu uw volgende concert op orkest.nl

Liza Ferschtman speelt Korngold Violconcert

Violiste Liza Ferschtman is een warm pleitbezorgster van Korngolds fabuleuze *Vioolconcert*. Dat contrasteert prachtig met de Boheemse *Achtste symfonie* van Dvořák, gespeeld onder leiding van Michele Mariotti.

za 23 november 2019, 20.15 u

ma 25 november 2019, 20.15 u

Het Concertgebouw

Nederlands Philharmonisch Orkest

Michele Mariotti, dirigent
Liza Ferschtman, viool

Korngold - Vioolconcert

Dvořák - Symfonie nr. 8